

H Ü Q U Q L A W

UOT 342

ASİF QƏDİROV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Hüquq” kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

e-mail: asif.qadirov.71@mail.ru

CİNAYƏT-PROSESSUAL QANUNVERİCİLİYİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA DÖVLƏT SİYASƏTİNİN PRIORİTET İSTİQAMƏTLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

1991-ci il oktyabr ayının 18-də Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında” Konstitusiya aktının qəbul edilməsi ilə Azərbaycan xalqı qədimlərdən bəri formalaşmış gələn dövlətçilik ənənələrini bərpa etdi. Müstəqillik elan edildikdən sonra isə artıq Azərbaycan Respublikası öz müstəqil siyasətini həyata keçirməyə başladı. Bu siyasət bütün sahələri əhatə etsə də, hüquq siyasətinin həyata keçirilməsi xüsusilə böyük əhəmiyyətli hesab edilirdi. Beynəlxalq təşkilatların da üzvünə çevrilməyi bacaran Azərbaycan Respublikası hüquq siyasətinin müəyyənləşdirilməsi zamanı bəzi beynəlxalq sənədlərin də normalarına əməl etməklə demokratik dövlət quruculuğunun həyata keçirilməsinə necə böyük diqqət yetirməsini sübut etdi. Bu cür tədbirlərin məntiqi nəticəsi kimi Konstitusiyanın qəbul edilməsi artıq bir zərurətə çevrilmişdi.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının qəbul edilməsi bilavasitə ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olmuşdur. Ulu öndər Heydər Əliyevin Konstitusiyanın hazırlanmasında, qəbul edilməsində gərgin liderlik əməyi və töhfəsi danılmazdır. Konstitusiyanın qəbulu dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanın dünya birliyində nüfuzunun daha da artması baxımından çox mühüm ictimai-siyasi hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Konstitusiyanın qəbulu yalnız

yeni ictimai sistemin hüquqi tanınmasını təsdiq edən fakt deyil, ölkəmizin inkişafının prinsipcə yeni mərhələyə qədəm qoymasının göstəricisi idi. Bu mərhələ isə ilk növbədə siyasi sistemin mərkəzində insanın və vətəndaşın, onun hüquq və azadlıqlarının, demokratik və hüquqi dövlət ideallarının durması ilə səciyyələnir [13].

Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabr ayının 12-də Konstitusiyasının qəbul edilməsi onun hüquqi dövlətə çevrilməsi yolunda atılmış ən vacib addım idi. Məhz Konstitusiyanın 7-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan dövlətinin hüquqi dövlət olduğu təsbit edilir [1]. Hüquqi dövlət isə demokratik cəmiyyətə xas olan hüquqi prinsipləri tanıyan, həmin prinsipləri təmin və müdafiə edən, habelə öz fəaliyyətində hüququ rəhbər tutan və insan hüquqlarını və azadlıqlarını təmin etməyi özünün başlıca məqsədi hesab edən dövlətdir [9; s.48]. Hüquqi dövlətin qurulması prosesində əsas yer tutan elementlərdən biri isə qanunçuluq prinsipidir. Qanunçuluq özündə hər kəs tərəfindən normativ hüquqi aktlara dəqiq və dönmədən əməl olunmasını və realizə edilməsini ehtiva edən bir hüquqi rejimdir.

Hüquqi dövlətlə bağlı müddəanın reallığını təmin etmək üçün hüquqi islahatların yeni dalğası həyata keçirilməli idi və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ölkədə demokratik dövlət və iqtisadiyyat, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna hüquqi əsas yaratdı.

1996-cı ilin aprelində Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası (AŞ) və onun üzvü olan dövlətlər arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq haqqında saziş imzalandıqdan sonra həmin ilin iyununda Azərbaycan Respublikası AŞ Parlament Assambleyasında “xüsusi dəvət olunmuş qonaq” statusu aldı. Bundan sonra, Ümummilli lider Heydər Əliyevin 1996-cı ilin iyunu və 1998-ci ilin yanvarında Azərbaycan Respublikası ilə AŞ arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi tədbirləri haqqında sərəncamları mövcud əlaqələri xeyli intensivləşdirdi. Həmin dövrdə Azərbaycan parlamenti dünyanın qabaqcıl ölkələrinin qanunverici orqanlarının təcrübəsini öyrənməyə başladı. Parlamentin nümayəndələri Avropa Şurası sessiyalarında bir neçə dəfə iştirak etdilər. Bütün bunlar respublikada demokratik qanunvericiliyin formalaşmasına və inkişaf etməsinə münasib imkanlar açırdı. Demokratik qanunvericiliyin formalaşması isə öz növbəsində hüquqi dövlət ideyasının realizə edilməsində başlıca faktor idi.

Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin qəbul edilməsinin siyasi səbəblərindən biri isə yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasının 1991-ci il 18 oktyabr tarixindən etibarən beynəlxalq hüququn müstəqil subyekti kimi tanınması olmuşdur. Beynəlxalq hüququn subyekti kimi Azərbaycan Respublikası da müəyyən hüquqlara malik olmaqla yanaşı, bir sıra öhdəlikləri də öz üzərinə götürmüşdür. Bunlar elə öhdəliklərdir ki, yerinə yetirilməməsinə görə beynəlxalq hüquqda nəzərdə tutulmuş sanksiyalar tətbiq edilir və bu sanksiyalar milli qanunvericiliklə müəyyən edilmiş sanksiyalardan fərqlənir.

Ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquq qaydalarının dövlətlər tərəfindən pozulması halında əvvəlcədən müəyyən etdiyi sanksiyalarının icra etmə mexanizmi o qədər də güclü olmayan bir hüquq sahəsi kimi çıxış edir. Buna görə də bəzi alimlər hesab edir ki, beynəlxalq hüquq müstəqil bir hüquq sahəsi deyildir. Bütün hüquq sahələri kimi beynəlxalq hüquq da müəyyən etdiyi hüquq qaydalarını pozan

subyektlərin məsuliyyəti prinsipini mənimsəmişdir. Hətta dövlətlərin məsuliyyəti prinsipi dövlətlərin bərabərliyi prinsipi qədər qədim bir prinsipdir [12, s.848].

Ümumiyyətlə, insan hüquqlarının beynəlxalq səviyyədə müəyyən olunmasının bir xüsusiyyətini mütləq vurğulamaq lazımdır. Belə ki, insan hüquqları sahəsindəki müqavilələrdə işlədilən “hər kəsin ... hüququ vardır” konstruksiyası birbaşa fərdlərə deyil, dövlətlərə ünvanlanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının 1992-ci il martın 2-də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvlüyünə qəbul edilməsi müstəqillik dövründə beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsi üçün atılmış ən böyük addımlardan biri olmuşdur. Beləliklə, Azərbaycan Respublikası həm də BMT Nizamnaməsinə tərəfdar çıxmış oldu. BMT Nizamnaməsi isə insan hüquqları hüququnun tarixi inkişafının başlanğıcı kimi xarakterizə edilir [10, s.158]. Nizamnamənin 1-ci maddəsinə əsasən, irqinə, cinsinə, dilinə və ya dini mənsubiyyətinə fərq qoyulmadan bütün insanların əsas hüquq və azadlıqlarına hörmətin dəstəklənməsi və həvəsləndirilməsi BMT-nin əsas məqsədlərindən biri kimi bəyan edilir [2]. Qeyd edilən məqsəddən irəli gələrək Nizamnamənin 55 və 56-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş vəzifələr dəqiq və birmənalı şəkildə açıqlanmır. Bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün isə daxili qanunvericilikdə bir sıra normaların müəyyən edilməsi zəruri idi. Qəbul ediləcək normativ hüquqi aktlar isə məhz BMT Nizamnaməsi ilə nəzərdə tutulmuş məqsədlərə və istiqamətlərə yönəlməli, dövlətin beynəlxalq arenada üzərinə götürdüyü öhdəliklərin tələblərinə uyğun olmalı idi.

Odur ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsi ilə müəyyən edilmiş ümumi qaydalar çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qəbul etdiyi qanunlar əsasında Azərbaycanda siyasi, iqtisadi, hüquqi, demokratik islahatlar həyata keçirildi. Qanunların sivil dünya dövlətlərinin hüquqi dövlət quruculuğu ənənələrinə, beynəlxalq hüquq normalarına, Avropa Şurası və dünyanın demokratik qanunvericilik təsisat-

larının tələblərinə uyğun hazırlanması üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında 1996-cı ilin fevral ayında xüsusi “Hüquqi İslahatlar Komissiyası” yaradılmışdı. Aparılan böyük təşkilatçılıq işi, respublikada həyata keçirilən demokratik ruhlu siyasi və iqtisadi islahatların səmərəli nəticələri Azərbaycanı Avropa Şurasına daha da yaxınlaşdırırdı. Bütün bunların məntiqi yekunu kimi Azərbaycan Respublikası 2001-ci il yanvar ayının 25-də Avropa Şurasına tam hüquqlu üzv qəbul olundu [11, s.276-288].

Avropa Şurasına qoşulmaqla yanaşı, Azərbaycan Respublikası “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasına da qoşulmuşdur. Belə ki, “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın və onun 1, 4, 6 və 7 sayılı Protokollarının təsdiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının 25 dekabr 2001-ci il tarixli Qanunu qəbul edilmişdir [4]. Heydər Əliyevin gərgin söyləri nəticəsində Azərbaycan Respublikasının bu Konvensiyaya qoşulması demokratik ənənələrə, ədalətə, yurisdiksiyası altında olan insanlar üçün fundamental hüquq və əsas azadlıqların təmininə sadıqlıyın ifadəsidir.

Ulu öndərin siyasi irsini hər bir sahədə uğurla davam etdirən cənab İlham Əliyev bu sahədə də varislik prinsipini qorumuş, bunu bir sıra fərmanlarında da nümayiş etdirmişdir. Təsadüfi deyildir ki, “Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və “Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2006-cı il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələrinə və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə tövsiyə edilmişdir ki, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi preşident hüququnun öyrənilməsi işini təşkil etsinlər və onu məhkəmə təcrübəsində nəzərə alsınlar [5]. Bu Fərman da məhz insan və vətəndaş hüquq və

azadlıqlarının müdafiəsinin təmininə, məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsinə, məhkəmə hakimiyyətinin möhkəmlənməsinə yönəlmişdir.

Qeyd edilən Fərmanın qəbulundan sonra Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin preşidentlərinin tətbiqi haqqında” 30 mart 2006-cı il tarixli Qərarı qəbul edilmişdir. Həmin qərarda qeyd edilir ki, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə bağlı məhkəmələr milli qanunvericilik ilə yanaşı Konvensiya müddələrini də rəhbər tutmalı və bu zaman İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə istinad etməlidirlər [8].

Beləliklə, göründüyü kimi, Avropa Şurasına qəbul olunma ərəfəsində həyata keçirilən hüquqi islahatlar özündə əsas etibarilə insan hüquqlarının müdafiə və təmin olunma mexanizmlərini əks etdirirdi. Bunun da əsas səbəbi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş dövlətin ali məqsədinin yerinə yetirilməli olması idi.

XX əsrin sonlarında hüquqi dövlət ideyasının realizəsi məqsədilə ardıcıl surətdə ümummill lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə yeni məcəllələr və digər normativ hüquqi aktlar qəbul edilməyə başlandı. Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət-Prosessual Məcəlləsi də məhz bu dövrün “məhsulu” oldu. Onun qəbul edilməsinə qədər “Azərbaycan SSR Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” 1960-cı il dekabrın 8-də Azərbaycan SSR Qanunu ilə təsdiq edilmiş Cinayət-Prosessual Məcəllə qüvvədə idi. Həmin məcəllə isə 2000-ci il sentyabr ayının 1-dən qüvvədən düşmüş hesab edildi.

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyinin, habelə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində qanunvericiliyin inkişafında 14 iyul 2000-ci ildə təsdiq edilmiş və 1 sentyabr 2000-ci ildə qüvvəyə minmiş yeni Cinayət-Prosessual

Məcəllə böyük bir tarixi hadisəyə çevrilmişdir [3]. Belə ki, həmin tarixədək qüvvədə olmuş Cinayət-Prosessual Məcəllə tətbiq olunduğu 40 ilə yaxın dövrdə xeyli əlavə və dəyişikliklərə məruz qalsa da, cəmiyyətdə baş verən kəskin yeniləşmənin tələblərinə cavab verə bilmirdi. Çünki sovet dövrü ilə müstəqillik dövrünün hüquqi əsasları arasında kəskin fərqlər mövcud idi. Sovet hüquq ideologiyasının bütün əlamətlərini özündə əks etdirən əvvəlki CPM insan hüquq və azadlıqlarının müasir konsepsiyasına tam cavab verə bilmədiyi üçün ölkəmizdə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının hüquqi bazisini təşkil edə bilməzdi.

Yeni Cinayət-Prosessual Məcəllənin qəbulunu şərtləndirən digər hüquqi amil isə Konstitusiya ilə müəyyən edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə mexanizmlərinin daha da təkmilləşdirilməli olması zərurəti idi. Həmin dövrdə qəbul edilmiş digər normativ-hüquqi aktlardan (xüsusilə “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunundan) da aydın olur ki, müdafiə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi bir tendensiya halını almışdır. Məhz Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin qəbulu zamanı da bu fakt özünü göstərmiş və yeni cinayət-prosessual qanunvericilikdə təsbit edilən müddəalarla cinayət prosesinin gedişində insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə mexanizmlərinin genişləndirilərək onların təmin edilməsi məqsədi güdülmüşdür.

Bu ali məqsədin müəyyənəşdirilməsi, onun həyata keçirilmə mexanizmlərinin tapılması və reallaşdırılması, sözügedən sahədə hüquqi bazanın yaradılması isə müstəqil dövlətimizin qurucusu, ümummillə lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Heydər Əliyev Azərbaycanda hakimiyyətə gəldikdən sonra ölkədə hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində ardıcıl, sistemli və gələcəyə hesablanan islahatlara start verildi. Azərbaycanın bu gün dünyada müstəqil, hüquqi və demokratik dövlət kimi tanınması, ölkə vətəndaşlarının hüquqlarının, azadlıqlarının təmin edilməsi, müdafiə olunması məhz ümummillə liderin adı

ilə bağlıdır. Heydər Əliyevin Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi möhkəmlənməsi və demokratik inkişaf yolu ilə inamla irəliləməsi üçün gördüyü işlər barədə çox fikirlər səsləndirilsə də, gənc nəslin onun fəaliyyətinə dair mütəmadi biliklər əldə etməsi bugünkü zamanımızın tələbidir. Çünki Azərbaycan məhz müstəqil dövlətimizin qurucusunun qoyduğu yolla prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında inamla irəliləyir, ardıcıl uğurlar qazanır [14].

Cinayət-prosessual fəaliyyət zamanı ən önəmli subyektlərdən biri olan prokurorluq orqanları ilə bağlı da Heydər Əliyev tərəfindən həyata keçirilmiş hüquqi islahatlar konsepsiyası mövcud olmuş, bu konsepsiya da mahiyyət olaraq insan hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmişdir.

Belə ki, Heydər Əliyevin gərgin fəaliyyəti nəticəsində müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyası qəbul edildikdən sonra məhkəmə-hüquq islahatlarının aparılması daha da sürətləndirilməklə ulu öndərin fərmanı ilə 1996-cı ildə yaradılmış Komissiya tərəfindən ictimai münasibətlərin müxtəlif sahələrini tənzim edən bir sıra qanunların, o cümlədən prokurorluğun fəaliyyətinə aid müddəaları nəzərdə tutan normativ hüquqi aktların Avropanın aparıcı ekspertlərinin müsbət rəyini almış layihələri hazırlanmışdır. Məhz bu cür gərgin işin nəticəsi olaraq demokratik prinsiplərə, milli dövlətçilik ənənələrinə uyğun hazırlanmış “Prokurorluq haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Prokurorluq işçilərinin xidməti vəsiqəsi haqqında”, “Prokurorluq orqanları işçilərinin fərqlənmə nişanları və xüsusi geyim forması haqqında”, “Prokurorluğun rəsmi emblemi haqqında” və digər qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsi, normativ sənədlərin Ümummillə lider tərəfindən təsdiq edilməsi nəticəsində prokurorluğun fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi prosesi dövrün tələblərinə cavab verən səviyyəyə yüksəlmişdir. “Azərbaycan Respublikası prokurorluq orqanları işçilərinin maddi və sosial təminatı haqqında” 8 oktyabr

2002-ci il tarixli sərəncamla keçid dövrünün obyektiv çətinliklərinin mövcud olduğu bir şəraitdə prokurorluq işçilərinin maddi və sosial təminatları beynəlxalq standartlar səviyyəsinə qaldırılmışdır [15].

Prokurorluqla yanaşı, vəkillik fəaliyyətinin də hüquqi tənzimləmə mexanizmlərinin də inkişaf etdirilməsi Heydər Əliyevin daim diqqətində idi. Odur ki, vəkillik institutunun müstəqilliyinin əsasını qoyan, 1999-cü il 28 dekabr tarixdə Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Qanunun qəbulu həmin dövrdən etibarən Respublikamızda güclü və peşəkar vəkilliyin formalaşmasına təkan vermiş oldu ki, qeyd olunan qanun beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən mütərəqqi normativ akt kimi qiymətləndirilmişdi. Bu sahədə də Ulu öndərin layiqli davamçısı kimi çıxış edən cənab İlham Əliyev tərəfindən ölkəmizdə vəkillik fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, insan və vətəndaşların hüquqlarının səmərəli müdafiəsi ilə bağlı mütərəqqi islahatlar aparılır, xüsusilə vəkillərin sayının artırılması, vəkillərə olan etimadın gücləndirilməsi, habelə son nəticədə vəkilliyin nüfuzunun artırılması üçün işlər görülür.

Milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və hüququ tətbiq edən şəxslərin səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə Ümummilli lider tərəfindən aparılan məhkəmə-hüquq islahatları nəticəsində Konstitusiyaya Məhkəməsi təsis olunmuş, 2000-ci ildən yeni, əvvəlki məhkəmə sistemindən köklü surətdə fərqlənən və insan haqlarının müdafiəsinə daha etibarlı təminat verən üçpilləli müstəqil məhkəmə sistemi fəaliyyətə başlamışdır. Həmin vaxtdan etibarən keçmiş sovet respublikaları arasında, demək olar ki, ilk dəfə Azərbaycanda həbs və insan hüquqlarını məhdudlaşdıran digər prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi məhkəmələrin müstəsna səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Bununla yanaşı, 2000-ci ildə dövlətçilik tariximizdə ilk dəfə olaraq hakimlər şəffaf prosedurlar əsasında, o cümlədən test üsulu ilə imtahanla seçilmiş, nəticədə hakim korpusunun 60 faizi təzələnməmişdir. Ümummilli lider

Heydər Əliyev sonrakı mərhələdə də ölkə həyatının bütün sahələrində çevik və işlək mexanizmlər üzərində çoxşaxəli islahatları təmin etmişdir. Hüquqa və ədalətə söykənən mülki cəmiyyətin formalaşdırılması üçün, ilk növbədə, milli qanunvericiliyin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması prosesi davam etdirilmişdir [16].

Ümummilli lider Heydər Əliyev 22 fevral 1998-ci il tarixli “İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” Fərmanında da vurğulamışdır ki, artıq hüquqa və ədalətə söykənən, vətəndaş cəmiyyətinin və bazar iqtisadiyyatının inkişafına tam zəmanət verən qanunvericilik bazasının əsası qoyulmuş və onun təkmilləşdirilməsi davam etdirilir. Ölkəmizdə demokratik cəmiyyətin formalaşdırılması üçün hər cür şərait yaradılmışdır. Azərbaycanda çoxpartiyalılıq əsasında demokratik yolla parlament seçilmiş, siyasi plüralizm, şəxsiyyət, söz, mətbuat, vicdan azadlıqları, insan hüquqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyi prinsipləri bərqərar olmuşdur. Ardıcıl surətdə həyata keçirilən köklü iqtisadi, sosial və hüquqi islahatların təməlinə insana qayğı, insan ləyaqətinə hörmət dayanır [6].

Bunlarla yanaşı, cinayət-prosessual qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ulu öndər tərəfindən həyata keçirilən islahatlar və qəbul edilən aktlar içərisində “İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 iyun 1998-ci il tarixli Sərəncamı xüsusilə diqqət çəkir. Belə ki, həmin Sərəncamda İnsan hüquqları üzrə Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli müvəkkili təsisatının yaradılması, istintaq təcridxanalarında və islah-əmək müəssisələrində azadlıqdan məhrum olunmuş şəxslərin saxlanma şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi, Azərbaycan Respublikasının Cinayət, Cinayət Prosesual, Mülki və Mülki-Prosessual Məcəllələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə qanun layihələrinin hazırlanması, “Prokurorluq haqqında”, “Vəkillik haqqında”, “Notariat haqqında”

Qanun layihələri üzrə işin tamamlanması, qanun layihələrinin hazırlanması zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında əks etdirilmiş insan hüquq və azadlıqlarının əsas meyar kimi rəhbər tutulması, normativ hüquqi aktların insan hüquqlarına dair beynəlxalq standartlara tam uyğunluğunun təmin edilməsi və s. kimi tədbirlər müəyyən edilmiş və icra edilmişdir [7].

Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, Ümummilli lider tərəfindən müəyyənləşdirilmiş hüquqi islahatlar xətti onun siyasi varisi cənab İlham Əliyev tərəfindən də uğurla davam etdirilir. Məhz bu səbəbdəndir ki, daim mövcud qanunlara əlavə və dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə onların təkmilləşdirilməsi üçün yeni qanunlar imzalanır, müxtəlif fərman və sərəncamlar verilir. Yalnız cinayət-prosessual fəaliyyət

yətlə əlaqədar deyil, bütün siyasi-hüquqi islahatların nəticəsi kimi məhz Azərbaycan Respublikası öz ərazi bütövlüyünü təmin etməyi bacarmışdır. 44 günlük Vətən müharibəsi ərzində daim beynəlxalq hüquq normalarına sadıq qalaraq hüququn gücünə hörmətini nümayiş etdirən cənab Prezident bu mövqeyi qəbul etdiyi aktlarda da sərgiləməyi bacarmışdır. Məhkəmə-Hüquq Şurasının yaradılması, elektron məhkəmə sisteminə keçid, məhkəmə-hüquq sahəsində aparılan islahatların dərinləşdirilməsi istiqamətində atılan digər addımlar bu siyasi-hüquqi varisliyin təzahürü kimi özünü göstərir. Həmin islahatlara nəzər saldıqda, Azərbaycan Respublikasının daha ədalətli cəmiyyət üçün daha effektiv və ədalətli hüquq sisteminin yaradılması istiqamətində irəlilədiyini müşahidə etmək mümkündür.

Ədəbiyyat:

1. <http://www.e-qanun.az/framework/897> - Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.
2. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3930.html> - Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsi.
3. <http://www.e-qanun.az/framework/46950> - Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi
4. <http://www.e-qanun.az/framework/1405> - "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın və onun 1, 4, 6 və 7 sayılı Protokollarının təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının 25.12.2001-ci il tarixli Qanunu.
5. <http://www.e-qanun.az/framework/11357> - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və "Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" 19.01.2006-cı il tarixli Fərmanı
6. <http://www.e-qanun.az/framework/4981> - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" 22 fevral 1998-ci il tarixli Fərmanı
7. <http://www.e-qanun.az/framework/3635> - Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında" 18 iyun 1998-ci il tarixli Sərəncamı
8. <http://supremecourt.gov.az/post/view/163> - Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun "Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında" Qərarı.

9. Cəfərov, İ. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının şərhli / İ.Cəfərov. – Bakı: Hüquq Ədəbiyyatı, – 2013. – 723 s.
10. Hüseynov, L.H. Beynəlxalq hüquq / L.H.Hüseynov. – Bakı: Qanun, – 2012. – 367 s.
11. Qaffarov, T. Azərbaycan tarixi: [7 cildə] / T.Qaffarov. – Bakı: Elm, – c. 7. –2008. – 605 s.
12. Daillier, P. Droit international public / P.Daillier, F.Mathias, A.Pellet – Paris: LGDJ, – 2009. – 1772 p.
13. Heydər Əliyevin müəllifi olduğu Konstitusiya hüquqi, demokratik və dünyəvi dövlətin inkişafının əsas təminatçısıdır. Ziyafət Əsgərov, Milli Məclis Sədrinin birinci müavini, YAP Siyasi Şurasının üzvü Azərbaycan.-2009.-1 may.-S.2. //http://anl.az/down/meqale/azerbaycan/azerbaycan_may2009/77176.htm
14. Heydər Əliyev və insan hüquqları. Həftə içi. – 2011. – 29 yanvar. – s. 1. // http://www.anl.az/down/meqale/hafta_ichi/2011/yanvar/153850.htm
15. Müstəqil Azərbaycan dövləti Heydər Əliyevin xalqımıza ən böyük töhfəsi və əmanətidir // https://genprosecutor.gov.az/az/post/2406 [15.05.2018]
16. Humanizmə və insanpərvərliyə əsaslanan məhkəmə-hüquq islahatları. Səadət Bəktəşi, Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin sədri. Respublika.- 2016.- 26 may.- № 113.- S. 5. // https://mehribanalievva.preslib.az/media-0qd2g1ymxl.html

Açar sözlər: Heydər Əliyev, Konstitusiya, Cinayət-Prosessual Məcəllə, prokurorluq, məhkəmə, hüquqi islahat, hüquq və azadlıqların müdafiəsi

Asif Gadirov

*Associate Professor of the Law Department
of the Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan,
PhD in Law*

IMPROVING CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION AS ONE OF THE PRIORITIES OF STATE POLICY IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

After the independence of the Republic of Azerbaijan, the formation of our national legal system began. The biggest step in this direction was the adoption of the Constitution of the Republic of Azerbaijan. The article examines the development of Azerbaijan's legal system as a result of legal reforms implemented by national leader Heydar Aliyev. Heydar Aliyev factor is being considered by the perception of the Constitution of the Republic of Azerbaijan and the development of criminal procedure legislation. In addition, as a worthy successor of the Heydar Aliyev's political and legal heritage, the issue of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev is being studied in the reforms.

Keywords: Heydar Aliyev, Constitution, Criminal Procedure Code, procuracy, court, legal reform, protection of law and freedoms

Асиф Гадиров

*Доцент кафедры "Право" Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики, доктор философии по праву*

**УЛУЧШЕНИЕ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
В КАЧЕСТВЕ ОДНОГО ИЗ ПРИОРИТЕТОВ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ
В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

РЕЗЮМЕ

После провозглашения независимости Азербайджанской Республики началось формирование национальной правовой системы. Самым большим шагом в этом направлении было принятие Конституции Азербайджанской Республики. В статье рассматривается развитие правовой системы Азербайджана в результате правовых реформ, осуществляемых общенациональным лидером Гейдаром Алиевым. При этом фактор Гейдара Алиева рассматривается в контексте Конституции Азербайджанской Республики и развития уголовно-процессуального законодательства. Наряду с этим, исследуется вопрос преемственности в реформах Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева, как достойного преемника политического и правового наследия Гейдара Алиева.

***Ключевые слова:** Гейдар Алиев, Конституция, Уголовно-процессуальный Кодекс, прокуратура, суд, правовая реформа, защита права и свобод.*